

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЦІОЛКОВСЬКА СОФІЯ ІГОРІВНА

УДК 339.9:631.145 (477)

**ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ**

**08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському національному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Губені Юрій Едвардович,
Львівський національний аграрний університет,
завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової
діяльності.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України
Пугачов Микола Іванович,
Національний науковий центр «Інститут аграрної
економіки» НААН України,
заступник директора з наукової роботи;

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Зінчук Тетяна Олексіївна,
Житомирський національний агроекологічний університет,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та
європейської інтеграції.

Захист відбудеться 11 липня 2019 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.814.02 у Львівському національному аграрному університеті за адресою: 80381, Львівська обл., Жовківський р-н, м. Дубляни, вул. Володимира Великого, 1, ЛНАУ, головний корпус, ауд. 309.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського національного аграрного університету за адресою: 80381, Львівська обл., Жовківський р-н, м. Дубляни, вул. Володимира Великого, 1.

Автореферат розісланий 8 червня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.Є. Стойко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Комплексна діагностика показників розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу засвідчила низьку ефективність останньої, наявність системних проблем у цьому сегменті господарювання і значні незадіяні резерви нарощення потужностей вітчизняних підприємств на зовнішніх аграрних ринках. Недостатня участь підприємств агробізнесу в сегменті зовнішньоекономічної діяльності зумовлена як об'єктивними (надмірна сировинна спрямованість вітчизняних суб'єктів господарювання в аграрній сфері, низька частка продукції з доданою вартістю, розбіжності національних норм і стандартів сертифікації продукції з міжнародними вимогами, нерозвиненість логістичного забезпечення сфери зовнішньоекономічної діяльності, недостатній рівень конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції), так і суб'єктивними (наявність інституційних бар'єрів і бюрократичних перепон, надмірна зарегульованість експортно-імпортних операцій, обмежений доступ вітчизняних підприємств агробізнесу до інструментів здійснення зовнішньоекономічної діяльності) чинниками. Наявність деструктивного впливу цих чинників актуалізує доцільність обґрунтування і розробки пріоритетних напрямів активізації розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу на засадах дотримання стратегічного підходу.

Дослідження міжнародних економічних зв'язків у працях науковців поглиблювалося з розвитком глобалізаційних процесів. Автори відзначають важливість і необхідність у світовій співпраці, розширенні економічної діяльності країн. Варто виділити в цьому плані науковий доробок В. Берегового, Р. Броєра, Н. Гофмана, С. Дем'яненка, К. Едвардса, Л. Засекіної, К. Захарова, О. Кондратюка, М. Корецького, О. Кириченко, М. Лисак, С. Майстро, Г. Маховікова, В. Міщенко, В. Остроумової, Е. Прокушева, Л. Соловійова, С. Слівінського, В. Сіденка, Л. Страшинської та ін.

Значна кількість науковців приділяють увагу проблемам розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств та підприємств агробізнесу. Важливий внесок у їхнє вирішення зробили В. Андрійчук, П. Березівський, Р. Голдберг, Ю. Губені, Г. Гринишин, Є. Гринь, В. Даниленко, Дж. Девіс, В. Зіновчук, Т. Зінчук, С. Кваша, Ю. Лупенко, М. Малік, Г. Мостовий, Д. Незгода, В. Оберемчук, О. Олійник, Л. Пергат, М. Пугачов, В. Федоренко та інші вчені.

Попри це, окремі аспекти та особливості здійснення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств агробізнесу залишаються нерозкритими. У дослідженні відповідних процесів слід більшою мірою враховувати регіональні особливості, останні досягнення тих суб'єктів господарювання, які активно працюють над виходом зі своєю продукцією на зовнішні ринки чи укріпленням конкурентних позицій у вибраній ніші. Зазначене підтверджує актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною наукової тематики економічного факультету Львівського національного аграрного університету на 2011–2015 рр. «Теоретико-методологічне та організаційно-економічне обґрунтування розвитку сільського господарства і села» (номер державної реєстрації 0111U001252) та на 2016–2020 рр. «Організаційно-економічний механізм забезпечення інноваційного розвитку аграр-

ного сектору економіки та села» (номер державної реєстрації 0116U003176). Роль автора у виконанні науково-дослідної роботи полягала в дослідженні сутності агробізнесу, виявленні ключових проблем виходу підприємств агробізнесу на міжнародний ринок та виробленні пріоритетних напрямів їхнього вирішення.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка науково-теоретичних і методичних положень, а також практичних рекомендацій щодо ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- уточнити сутність агробізнесу як виду діяльності, охарактеризувати рівні його функціонування й поширення;
- узагальнити теоретичні аспекти базових типів зовнішньоторговельної політики – протекціоністської та ліберальної;
- обґрунтувати методологічні та методичні підходи до діагностики зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу;
- встановити тенденції розвитку та особливості діяльності підприємств агробізнесу, порівняти результати функціонування підприємств агробізнесу, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, та сільськогосподарських підприємств регіону;
- розробити пропозиції щодо формування і впровадження стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємствами агробізнесу;
- обґрунтувати застосування системи бюджетування для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу;
- узагальнити досвід економічно розвинених країн щодо формування аграрної політики у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності та визначити можливості його застосування в Україні;
- обґрунтувати засади формування взаємовигідних контрактних відносин між підприємствами агробізнесу;
- запропонувати концепцію удосконалення аграрної політики щодо зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу.

Об'єктом дослідження є процеси зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу.

Методи та методика дисертаційного дослідження. Теоретичною та методичною базою дослідження є діалектичний метод пізнання, концептуальні положення, викладені у працях вітчизняних і зарубіжних учених з питань здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Для виконання поставлених завдань автором застосовано такі основні методи дослідження: абстрактно-логічний (для формування теоретичних уявлень про сутність агробізнесу та особливості здійснення зовнішньоекономічної діяльності в системі аграрного виробництва); аналізу і синтезу (для визначення ролі зовнішньоекономічної діяльності у забезпеченні ефективного розвитку підприємств агробізнесу); абстрагування та конкретизації (для виявлення основних чинників, які впливають на

експортно-імпорتنі операції підприємств агробізнесу); системний підхід (для розробки схеми взаємодії органів влади та підприємств агробізнесу у формуванні політики зовнішньоекономічної діяльності); порівняння (для порівняльного аналізу діяльності підприємств агробізнесу, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, та сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону); економіко-статистичні (для встановлення структурно-динамічних змін у розвитку агробізнесу в регіоні).

Інформаційною базою досліджень слугували законодавчі та нормативні акти, офіційні дані Міністерства аграрної політики України, Державного комітету статистики України, Державної фіскальної служби, Головного управління статистики у Волинській області, департаменту агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації, нормативно-довідкова література, праці вітчизняних і зарубіжних учених, особисті спостереження автора дисертаційної роботи.

Ступінь наукової новизни та практичне значення роботи. Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

вперше:

- обґрунтовано послідовність формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу з виокремленням послідовних кроків аналітичного, проектно-апробаційного та імплементаційного етапів і маркетингового, виробничо-господарського та регламентаційного блоків, що забезпечить стійкість такої стратегії до потенційних дестабілізуючих впливів, гнучкі її властивості відповідно до наростаючих викликів і змін економічного середовища функціонування підприємств агробізнесу, забезпечить ефективність її застосування на цільових аграрних ринках різних держав;

удосконалено:

- поділ агробізнесу за рівнями функціонування на локальний, регіональний, національний, міжнародний. При цьому зазначено, що система агробізнесу локального рівня базується в межах одного чи кількох адміністративних районів, регіональний рівень охоплює межі кількох областей у певному регіональному розташуванні, національний рівень передбачає сферу поширення агробізнесу в межах однієї держави, міжнародний рівень агробізнесу виходить за межі однієї держави і ґрунтується на співпраці підприємств двох або більше країн;

- систему функцій бюджетування підприємств агробізнесу та виділення найефективнішого способу реалізації завдань бюджетування для забезпечення ефективної господарської діяльності з урахуванням впливу міжнародного середовища, яким є порівняння загальних потреб та можливостей підприємства з кожним його господарським підрозділом;

- методику аналізу ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, що передбачає порівняння останніх з іншими сільськогосподарськими підприємствами досліджуваного регіону. Застосування відповідного аналізу дало змогу ідентифікувати низку позитивних характеристик зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу, серед яких: стабільні канали збуту, наявність надійних іноземних партнерів, менші витрати на реалізацію продукції, менша залежність від сторонніх інституцій, аніж у інших сільськогосподарських підприємств;

- підходи до налагодження взаємодії органів влади та підприємств агробізнесу у формуванні політики зовнішньоекономічної діяльності, які передбачають обопільний зворотний зв'язок між ними у процесі реалізації на практиці правил ведення міжнародної торгівлі та контролем за їхнім дотриманням;

набули подальшого розвитку:

- сутнісні положення агробізнесу як системи зв'язків підприємств споживчого ланцюга сільськогосподарської продукції, згідно з якими структуру агробізнесу формують: безпосередньо виробники сільськогосподарської продукції; постачальники паливо-мастильних матеріалів, селекційного матеріалу; виробники сільськогосподарської техніки; підрядні організації (будівельні, перевізні-логістичні, ремонтні, охоронні, з послуг у сфері харчування та ін.); переробні підприємства; агротрейдери; підприємства, які реалізують продукцію кінцевому споживачу; посередники різних рівнів тощо.

- теоретичні основи лібералізації національного ринку з виділенням позитивних і негативних ознак відповідного процесу, де позитивними ознаками виступають готовність до розширеного відтворення економіки країни чи окремої галузі, зростання валового національного продукту, утворення позитивного балансу експортно-імпортного сальдо, а негативними – перенасичення національного ринку дешевшою за вітчизняну імпортованою продукцією, послаблення конкурентних позицій вітчизняних товаровиробників, виведення коштів за межі держави тощо;

- теоретичні обґрунтування елементів аграрної політики стосовно регулювання діяльності підприємств агробізнесу на міжнародному ринку, які, з урахуванням досвіду економічно розвинених країн, рекомендовані до застосування в Україні та передбачають: забезпечення населення найнеобхіднішими продуктами, в т. ч. завдяки імпорту; боротьбу з перевиробництвом сільгосппродукції через стимулювання експортної діяльності та протекціоністських заходів щодо дешевого імпорту; фінансування розвитку сільських територій; посилення захисту довкілля та безпеки аграрної продукції;

- теоретико-прикладні засади розвитку взаємовигідних контрактних відносин між підприємствами агробізнесу горизонтального та вертикального спрямування, що дасть змогу залучити до цих процесів малі суб'єкти господарювання, формувати раціональну структуру організації агробізнесу, яка збільшить ринкову капіталізацію, можливості залучення інвестицій та кількість майбутніх партнерів-контрагентів.

Практичне значення одержаних результатів. Науково-практичні розробки автора можуть бути використані для формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємствами агробізнесу, впровадження процесу планування та бюджетування зовнішньоекономічної діяльності, напрацювання зв'язків між підприємствами для формування ланцюга агробізнесу, налагодження взаємодії між органами влади та підприємствами агробізнесу у формуванні політики зовнішньоекономічної діяльності.

Результати дисертаційного дослідження здобувача знайшли практичне застосування в роботі Департаменту агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації (довідка № 2433/17/2-18 від 20.12.2018 р.), Управління регіонального розвитку Маневицької райдержадміністрації Волинської області (довідка № 407/01-12/2-18 від 12.12.2018 р.), Управління інвестицій, інфраструктури та агропромисло-

вого розвитку Ківерцівської райдержадміністрації Волинської області (довідка № 944/01-09/2-18 від 12.12.2018 р.).

Особиста участь здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій викладені погляди її автора на вирішення актуальних проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. Усі результати наукових досліджень належать особисто дисертанту.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження доповідалися та були схвалені на міжнародних науково-практичних конференціях та семінарах: «Innovative economy: processes, strategies, technologies» (Кельце, Польща, 2017 р.); «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (Івано-Франківськ, 2015 р.); «Проблеми економіки, менеджменту та сільської кооперації» (Львів, 2015 р.); «Теоретичні основи і практичні аспекти використання ресурсоощадних технологій для підвищення ефективності агропромислового виробництва і розвитку сільських територій» (Львів, 2014 р.); «Теоретичні основи і практичні аспекти використання ресурсоощадних технологій для підвищення ефективності агропромислового виробництва і розвитку сільських територій» (Львів, 2013 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць, у тому числі: 5 – у наукових фахових виданнях України, з яких 4 статті у виданнях, представлених у міжнародній наукометричній базі Index Copernicus; одна – в зарубіжному періодичному науковому виданні; 5 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації налічує 238 сторінок. Робота ілюстрована 61 рисунком, містить 17 таблиць та 3 додатки. Список використаних джерел налічує 233 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** дисертаційної роботи обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача, наведено відомості щодо апробації та висвітлення в публікаціях результатів дослідження.

У першому розділі – «**Теоретично-методологічні основи зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу**» – розкрито суть агробізнесу та зовнішньоекономічної діяльності, розглянуто вплив лібералізації та протекціонізму торгівлі на господарську діяльність країн і підприємств.

Для суб'єктів господарювання властиві процеси взаємодії та інтеграції з іншими контрагентами ринку, які мають різний характер прояву, що в подальшому визначає особливості їхньої спільної роботи. Виробники сільськогосподарської продукції концентрують свої фінансові й матеріальні ресурси, утворюючи ланцюг послідовних взаємозв'язків від постачання сировини на агропідприємство до переробки й реалізації готової продукції кінцевому споживачеві з метою зменшення витрат чи збільшення доходу. Таку систему взаємозв'язків між підприємствами у світовій практиці називають агробізнесом.

Структурно агробізнес формують: безпосередньо виробники сільськогосподарської продукції; постачальники паливо-мастильних матеріалів, селекційного матеріалу; виробники сільськогосподарської техніки; підрядні організації (будівельні, перевізні-логістичні, ремонтні, охоронні, з послуг у сфері харчування та ін.); переробні підприємства; агротрейдери; підприємства, які реалізують продукцію кінцевому споживачу; посередники різних рівнів тощо. Проте зазначимо, що основою взаємозв'язків перелічених підприємств є товаропросування сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки. Тому ми сформуваємо власне бачення середовища функціонування агробізнесу (рис. 1).

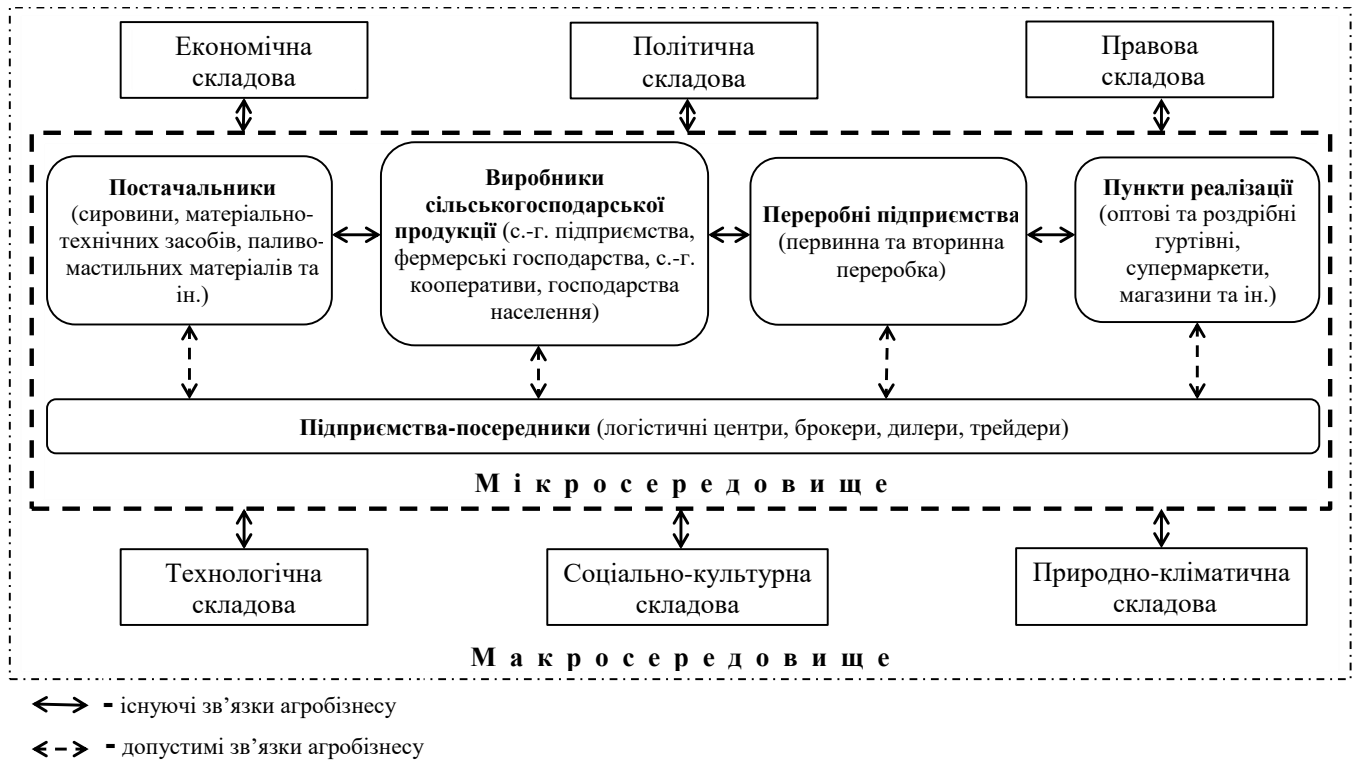

Рис. 1. Середовище функціонування агробізнесу.

Зовнішньоекономічна діяльність для підприємств агробізнесу формує як позитивні, так і негативні сторони господарювання. До позитивних належить: розширення ринків збуту продукції та сировинних ресурсів, накопичення валютних грошових коштів, збільшення доходів від зовнішньоекономічних операцій; до негативних – посилення конкуренції з виробниками аналогічної продукції, з трейдерами, які мають достатній досвід та ресурси для міжнародної співпраці, небезпека втрати партій готової продукції або товарів унаслідок транспортних перевезень, невиконання зобов'язань іноземним партнером, значні грошові витрати для налагодження міжнародної співпраці.

У дисертації обґрунтовано, що на сучасному етапі функціонування підприємств агробізнесу основними завданнями організаційно-економічного механізму його розвитку є: забезпечення економічно зрівноваженого та екологічно збалансованого використання ресурсного потенціалу АПК; удосконалення інформаційно-консультаційного забезпечення суб'єктів агробізнесу; підвищення попиту на продукцію АПК як основної рушійної сили виробництва.

Базовими напрямками зовнішньої торговельної політики держави є лібералізація та протекціонізм, а найрадикальнішою формою блокування імпорту є економічний націоналізм. Лібералізація національного ринку виступає найоптимальнішою формою поведінки в сучасній глобалізаційній системі, яка дає змогу державі розвивати торговельні зв'язки та сприяти виходу національних товаровиробників на міжнародний ринок.

Належне виконання перелічених завдань організаційно-економічного механізму розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу в Україні необхідно в першу чергу пов'язувати з розробкою державної стратегії, чітким розмежуванням функцій держави і ринкового саморегулювання, переходом до ринкових методів аграрної та продовольчої політики.

У другому розділі – **«Оцінка зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу»** – проаналізовано стан зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу загалом та окремих їх груп, вивчено основні етапи регулювання зовнішньоекономічної діяльності таких підприємств.

Зовнішньоекономічну діяльність характеризують передусім торговельним і платіжним балансом. Позитивні чи негативні значення відповідних показників впливають на золотовалютні запаси держави, її економічний розвиток та міжнародну торговельну спроможність тощо. Упродовж 2010-2017 років обсяг експорту підприємств Волинської області зріс в 1,6 раза, в той час як обсяг імпорту – у 2,3 раза. А тому сальдо торговельного балансу є негативним і зросло за цей самий період.

Сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників підприємницької діяльності агробізнесу впливає на легкість виходу окремих підприємств продуктового ланцюга на світовий ринок. Зростання кількості суб'єктів агробізнесу, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, свідчить про потребу в наповненні відповідних ринкових ніш постачальниками продукції. Аналіз показує, що у Волинській області підприємств, які займаються імпортом, є більше, ніж тих, які займаються експортом. У розрахунку на одне підприємство зовнішньоекономічної діяльності в середньому обсяг експорту є більшим, ніж обсяг імпорту.

Окрім кількості функціонуючих на ринку підприємств агробізнесу, які здійснюють торгівлю із закордонними контрагентами, важливими є обсяг виготовленої ними продукції, частка реалізованої продукції, а також частка експортованої продукції (табл. 1).

У 2017 році порівняно з 2013 роком виробництво сільськогосподарської продукції у постійних цінах усіма категоріями господарств Волинської області зросло на 8,3%, у тому числі сільськогосподарськими підприємствами – на 41,0%. За цей період обсяг реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами у поточних цінах зріс у 2,7 раза, а експорт сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки підприємствами Волинської області – у 3,7 раза. Також з'явилося багато господарств, які займаються лише виробництвом товарної сільськогосподарської продукції, без часткового її використання для власних потреб.

Детальніший аналіз експорту та імпорту сільськогосподарської продукції та продуктів їх переробки підприємствами області представлений у табл. 2. З'ясовано, що упродовж 2015-2017 рр. експорт сільськогосподарської продукції та продуктів її

переробки зменшився на 4,1%, тоді як імпорт – зріс на 10,7%. Сальдо торговельного балансу за цими товарами у 2017 році було позитивним.

Таблиця 1

Обсяг виробництва та реалізації продукції у Волинській області

Показник	Рік					2017 р. до 2013 р., %
	2013	2014	2015	2016	2017	
Виробництво продукції сільськогосподарства, у постійних цінах 2010 р., млн грн	6344,9	6744,1	6434,4	6558,5	6872,1	108,3
в т. ч. сільськогосподарськими підприємствами	2023,3	2404,8	2375,1	2572,2	2853	141,0
до області, %	31,9	35,7	36,9	39,2	41,5	+9,6
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) всього, млн грн	56305,5	61422,6	82815,5	104722,7	151430,0	зросло у 2,7 раза
в т.ч. сільськогосподарськими підприємствами	2364,3	3142,9	5749,9	5066,6	6343,3	зросло у 2,7 раза
у % до області	4,2	5,1	6,9	4,8	4,2	0,0
Експорт продукції всього, млн грн	5026,1	8147,4	13799,2	15634,8	18333,0	зросло у 3,6 раза
в т.ч. сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, млн грн	1085,9	1679,4	3179,3	3271,8	3712,0	зросло у 3,4 раза
до області, %	21,6	20,6	23,0	20,9	20,2	-1,4

Переважна більшість сільськогосподарських підприємств Волинської області упродовж останніх років була прибутковою. Зокрема, у 2013 та 2017 роках частка серед них таких, які одержали чистий прибуток, становила близько 80%. За цей самий період обсяг отриманого цими підприємствами чистого прибутку зріс усемеро, що позитивно характеризує тенденції, які спостерігаємо в галузі.

Таблиця 2

Експорт-імпорт сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки підприємствами Волинської області, тис. дол. США

Класифікація товарів	Експорт			2017 р. до 2015 р., %	Імпорт			2017 р. до 2015 р., %	Сальдо, 2017 р.
	2015 р.	2016 р.	2017 р.		2015 р.	2016 р.	2017 р.		
Сільськогосподарська продукція та продукти її переробки разом	145543	128050	139565	95,9	47761	45125	52888	110,7	86677,0
у т. ч. : живі тварини, продукти тваринного походження	31491	23016	35846	113,8	29554	28270	37171	125,8	-1325,0
продукти рослинного походження	57830	59662	74894	129,5	7448	6235	5125	68,8	69769,0
жири та олії тваринного або рослинного походження	19977	25136	7278	36,4	42	65	262	623,8	7016,0
готові харчові продукти	36245	20236	21547	59,4	10717	10555	10330	96,4	11217,0

У дисертації здійснено порівняння ефективності функціонування підприємств агробізнесу, які провадять зовнішньоекономічну діяльність, з ефективністю господарської діяльності всієї сукупності сільськогосподарських підприємств області. Із-поміж підприємств агробізнесу зовнішньоекономічну діяльність виокремили вісім підприємств, які стабільно здійснюють експорт власної продукції. Встановлено, що в господарській діяльності досліджувані сільськогосподарські підприємства упродовж 2013-2017 років демонстрували зростання продуктивності праці та ефективності використання сільськогосподарських угідь (рис. 2).

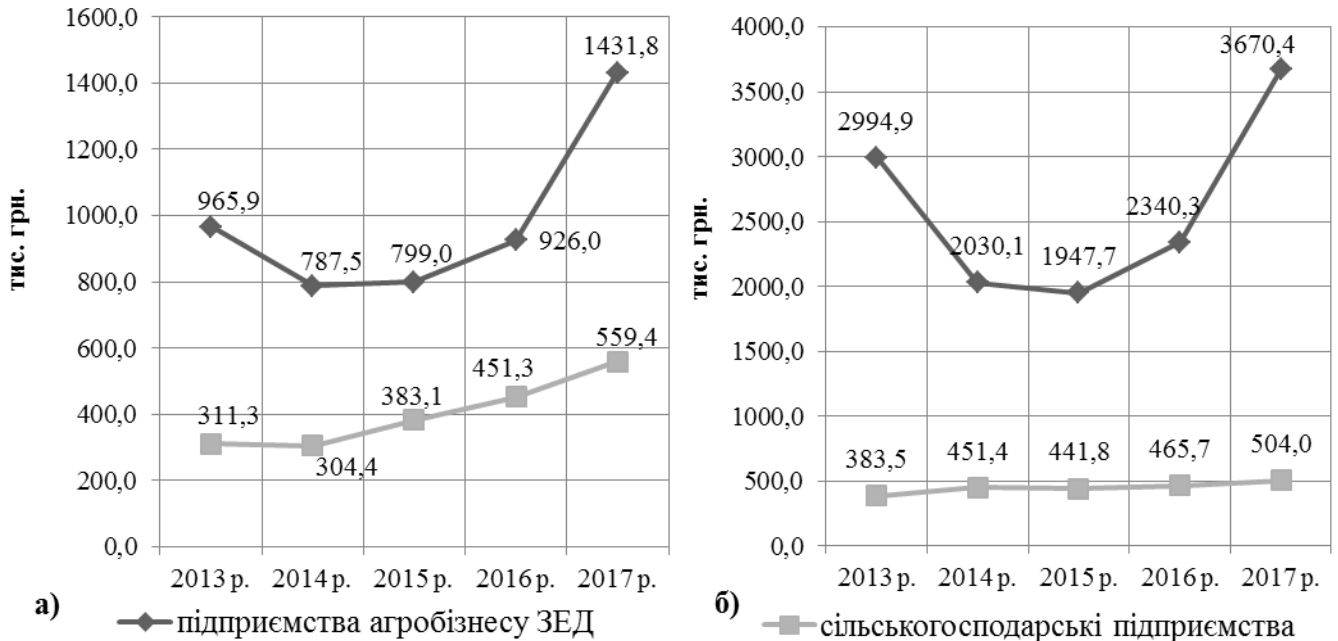

Рис. 2. Виробництво продукції сільськогосподарськими підприємствами Волинської області (у постійних цінах 2010 року) в розрахунку на 1 працівника (а) та на 100 га сільськогосподарських угідь (б).

Упродовж 2013-2017 років продуктивність праці та ефективність використання земельних угідь зросли у двох групах досліджуваних підприємств. Однак у підприємств агробізнесу, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, перший показник залежно від року порівняння був у 2-3 рази вищим, ніж у сільськогосподарських підприємствах Волинської області загалом. За другим показником упродовж досліджуваного періоду підприємства агробізнесу, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, також помітно випереджали інші сільськогосподарські підприємства. Окрім того, важливим є те, що у підприємств агробізнесу, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, частка наданих послуг сторонніми організаціями у собівартості реалізованої продукції в середньому удвічі менша, ніж ця частка у порівнюваних сільськогосподарських підприємствах.

Результатом ефективності на будь-якому етапі діяльності підприємства є доцільність вкладення коштів у його розвиток. Ефективність реалізації продукції, як і багато інших чинників, впливає на кінцевий результат – отримання прибутку. Протягом 2013-2017 років обсяг прибутку в розрахунку на 1 грн витрат на реалізацію продукції у групі підприємств агробізнесу зі зовнішньоекономічною діяльністю порівняно з групою сільськогосподарських підприємств був більшим від 2,5 до 5 разів.

У третьому розділі – «Шляхи вдосконалення та активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу» – визначено основні аспекти планування та бюджетування, формування стратегії та заходи активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу.

Структуризація викликів і можливостей потребує розробки ефективної стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. Формування такої стратегії має відбуватися з урахуванням існуючих тенденцій функціонування аграрної сфери та ймовірних прогностичних сценаріїв її розвитку на перспективу. З одного боку, розроблена стратегія має бути стійкою до потенційних дестабілізуючих впливів, а з іншого – мати гнучкі властивості з урахуванням наростаючих викликів і змін економічного середовища функціонування підприємств агробізнесу (рис. 3).

Рис. 3. Послідовність формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу.

У формуванні та реалізації стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу слід враховувати вплив негативних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Взаємоузгодження дій на макро-, мезо- та мікрорівнях активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу забезпечить формування синергійного ефекту, що дасть змогу підвищити керованість процесу реалізації стратегії, мінімізувати потенційні ризики, уникнути зайвих трансакційних витрат, поліпшити доступ до інструментів зовнішньоекономічної діяльності, пришвидшити темпи освоєння нових ринків збуту.

Формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу повинно відбуватися з урахуванням наявних сильних сторін конкретного суб'єкта господарювання, перспективних варіантів розвитку подій на засадах проектування оптимістичних і песимістичних сценаріїв реалізації стратегії, можливого дестабілізуючого впливу потенційних загроз у процесі виходу на зовнішні ринки збуту та закупівлі аграрної продукції.

Параметри здійснення зовнішньоекономічної діяльності суттєво диференціюються залежно від аграрного ринку конкретної країни. Вони строго регламентовані умовами та положеннями підписаних міждержавних торговельно-економічних угод, що можуть містити юридичні, бюрократичні, технічні та іншого роду бар'єри, які виходять за межі умов вільної конкуренції й базуються на політиці протекціонізму та захисту аграрних ринків країн-партнерів.

З огляду на це проєктована стратегія зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу (рис. 4) має бути наділена гнучкими властивостями, що сформує засади для забезпечення максимального рівня ефективності її застосування на цільових аграрних ринках різних держав.

На основі використання проєктно-аналітичних процедур у процесі дослідження було здійснено моделювання стратегічних перспективних сценаріїв розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу, що дасть змогу згенерувати корисний ефект для активізації процесів розширеного відтворення підприємств та сформувати суттєві іміджеві переваги вітчизняної аграрної продукції на світових ринках.

Управління діяльністю підприємства, в тому числі його зовнішньоекономічною діяльністю, здійснюється на основі класичних функцій менеджменту: планування, організації, мотивації, координації та контролю. Повнота всіх складових цих функцій та вичерпність їхнього виконання переважно залежать від фінансового підкріплення, яке у свою чергу формується бюджетом підприємства.

Система бюджетування координує діяльність усіх складових, підрозділів на виконання місії та для досягнення цілей підприємства. Порівняння класичних функцій менеджменту та виділених нами функцій бюджетування вказує на наявність зв'язку між ними, яка, зокрема, проявляється в націленості на досягнення спільної мети – ефективної підприємницької діяльності.

Формування бюджету підприємства може відбуватися у кілька способів, зокрема «знизу вгору» та «зверху вниз». Кожен із цих способів має свої переваги й недоліки. Враховуючи специфіку зовнішньоекономічної діяльності, найефективнішим способом формування бюджету вважаємо «назустріч». Він передбачає порівняння

потреб та можливостей підприємства з потребами й можливостями кожного із його господарських підрозділів.

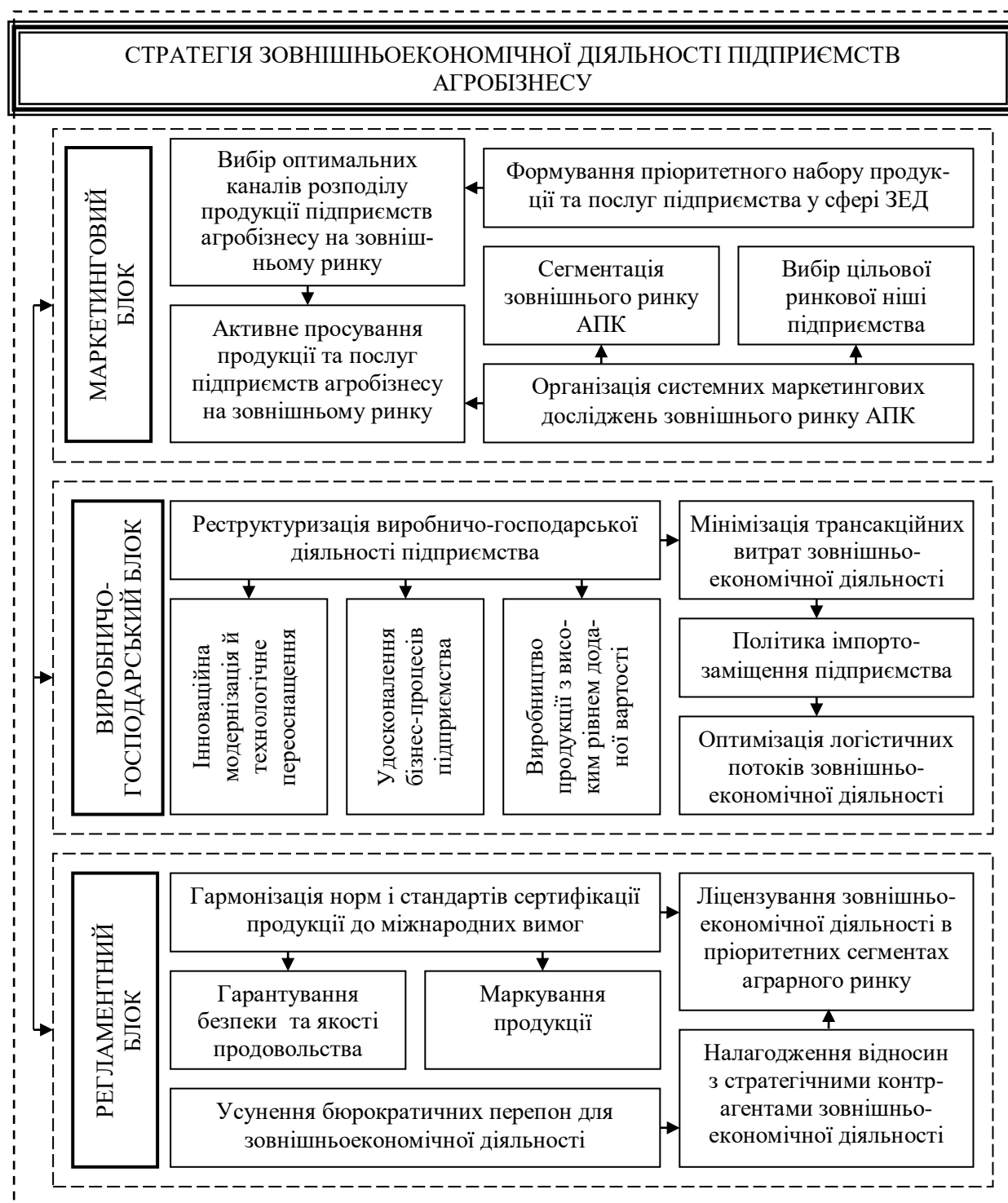

Рис. 4. Формалізація стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу.

Позитивна оцінка проведеного аналізу взаємозв'язаного та взаємозалежного ланцюжка руху продовольства і сировини, що починається з постачання сільськогосподарського виробника матеріально-технічними засобами й закінчується кінцевим споживачем у межах національного ринку, є незамінним сигналом підприєм-

ствам агробізнесу для планування та формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності (реалізації поступальних дій внутрішнього та зовнішнього спрямування).

На основі зауважень та рекомендацій представників агробізнесу розроблено схему взаємодії органів влади та підприємств щодо формування політики зовнішньоекономічної діяльності (рис. 5).

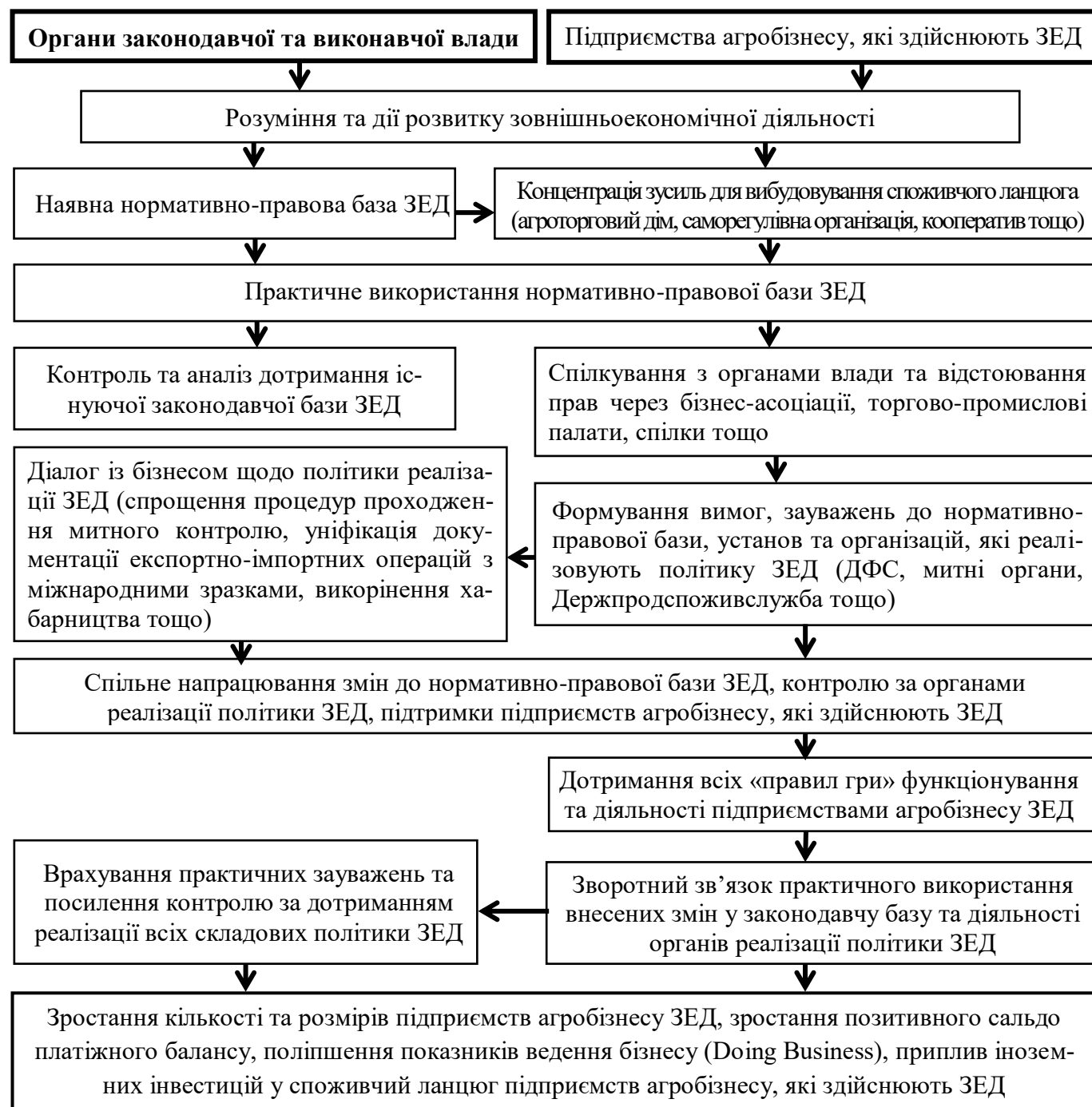

Рис. 5. Схема взаємодії органів влади та підприємств агробізнесу у формуванні політики зовнішньоекономічної діяльності.

Чіткість і відкритість дотримання всіма учасниками процедур торгівлі дають змогу проаналізувати реальну ситуацію взаємодії органів влади та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також швидко реагувати на певні недоліки в такій вза-

емодії, вносити корективи у чинну нормативну базу процедур експортно-імпортних операцій.

Основою формування стратегії діяльності підприємства є ефективність цієї діяльності на будь-якому організаційному рівні, яка узгоджує вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки як між товаровиробниками, так і обслуговуючими та допоміжними виробництвами, що формують систему підприємств агробізнесу. Виокремлюємо такі форми договірних відносин між підприємствами агробізнесу: агроторговий дім, саморегулівна організація, кооператив. Формальна чи неформальна інтеграція для малого бізнесу є критично важливою у разі об'єднання потужностей, виробленої продукції для формування великих партій поставок за договірними контрактами. Цей нюанс відіграє важливу роль у здійсненні пошуку закордонних покупців і підписанні договорів на поставку продукції.

Серед заходів, які органи державної влади вживають у забезпеченні сприятливого середовища для розвитку підприємств, що здійснюватимуть зовнішньоекономічну діяльність, важливе місце має посідати стимулювання малих агропідприємств (фермерських господарств, зокрема сімейних, кооперативів та ін.) до застосування нових технологій і створення ланцюга доданої вартості. Особливо це актуально для малих підприємств агробізнесу, що зацікавлені в розвитку власної зовнішньоекономічної діяльності. Оцінкою ефективності відповідних заходів виступає розвиток і надійність кожної ланки сформованого продуктового ланцюга.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу забезпечили розробку теоретичних і практичних рекомендацій щодо підвищення їхнього рівня активності й результативності, дали підстави для таких висновків:

1. Поняття агробізнесу означає систему зв'язків підприємств споживчого ланцюга сільськогосподарської продукції. Структурно агробізнес формують: безпосередньо виробники сільськогосподарської продукції; постачальники паливомастильних матеріалів, селекційного матеріалу; виробники сільськогосподарської техніки; підрядні організації (будівельні, перевізні-логістичні, ремонтні, охоронні, з послуг у сфері харчування та інші підприємства); переробні підприємства; агротрейдери; підприємства, які реалізують продукцію кінцевому споживачу; посередники різних рівнів тощо.

2. За територіальним критерієм виділяємо агробізнес, здійснюваний на локальному, регіональному, національному та міжнародному рівнях. Система агробізнесу локального рівня базується в межах одного чи кількох адміністративних районів, тобто на невеликій території. Регіональний рівень охоплює межі кількох областей у певному регіональному розташуванні. Національний рівень передбачає сферу поширення агробізнесу в межах однієї держави. Міжнародний рівень агробізнесу виходить за межі однієї держави і ґрунтується на співпраці підприємств агробізнесу двох або більше країн.

3. Лібералізація національного ринку є необхідністю в сучасній глобалізаційній системі, виступає ознакою готовності до розширеного відтворення економіки

країни чи окремої галузі, зростання валового національного продукту та утворення позитивного балансу експортно-імпортного сальдо. У світовому співтоваристві нетарифні протекціоністські заходи, з одного боку, дають вільний доступ до ринку, а з іншого, – обмежують його за допомогою квотування, ліцензування, встановлення технічних бар'єрів тощо. Такі дії для економіки України та для аграрного сектору вкрай важливі, оскільки продукція вітчизняних суб'єктів аграрного ринку за багатьма параметрами ще поступається продукції іноземних виробників.

4. Аналіз діяльності підприємств агробізнесу регіонального рівня упродовж останніх років показує перспективну динаміку його розвитку, що підтверджується зростанням обсягів виробництва продукції та її реалізації. Також збільшилася кількість малих підприємств, у тому числі мікропідприємств, у агробізнесі та пов'язаних із ними галузях господарювання. Це свідчить про зростання товарного типу агрови-робництва, самозалучення селян до підприємницької діяльності.

5. З'ясовано, що частка витрат на реалізацію продукції у загальній структурі витрат у підприємствах агробізнесу, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, є удвічі меншою, ніж у сільськогосподарських підприємствах. Оскільки не виявлено прямої залежності між формуванням витрат на реалізацію продукції та окремими індексами (споживчих цін, середньорічного курсу долара США, обсягу експорту), припускаємо, що підприємства, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, мають стабільні канали збуту, надійних іноземних партнерів тощо. Це дало їм змогу досягти вищих показників доходу та прибутку від реалізації продукції з розрахунку на одного працівника та на 100 га сільськогосподарських угідь, рівня рентабельності порівняно з аналогічними показниками сільськогосподарських підприємств.

6. Частки послуг і робіт, наданих сторонніми організаціями, у структурі собівартості продукції вирощування сільськогосподарських культур у групі підприємств агробізнесу, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність та групі сільськогосподарських підприємств різняться. Підприємства другої групи у своїй діяльності більше залежать від сторонніх організацій, ніж підприємства першої, що простежуємо за кожною з аналізованих культур. Отже, підприємства агробізнесу, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, мають більше власних можливостей та ресурсів для виконання відповідних операцій у виробничому процесі в галузі рослинництва.

7. Запропоновано та обґрунтовано послідовність формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу з виокремленням послідовних кроків аналітичного, проектно-апробаційного та імплементаційного етапів і маркетингового, виробничо-господарського та регламентаційного блоків. Ця стратегія повинна бути націлена на досягнення ключових пріоритетів (фінансових, виробничих, ринкових, інноваційно-технологічних, соціально-екологічних) та стійкості до потенційних дестабілізуючих впливів, гнучкості її властивостей відповідно до наростаючих викликів і змін економічного середовища функціонування підприємств агробізнесу, що сприятиме забезпеченню ефективності її застосування на цільових аграрних ринках різних держав.

8. Сформовано та описано основні функції бюджетування підприємств агробізнесу, якими є: прогнозування результатів діяльності; розподіл ресурсів; координація діяльності; авторизація; оцінка результатів діяльності; мотивація персоналу;

аналіз і контроль ефективності діяльності. Вони за призначенням взаємопов'язані із функціями менеджменту. Показано, що найефективнішим способом реалізації завдань бюджетування з урахуванням впливу міжнародного середовища для ведення ефективної господарської діяльності є порівняння загальних потреб і можливостей підприємства з можливостями й потребами кожного його господарського підрозділу.

9. Досвід економічно розвинених країн щодо регулювання аграрної політики характеризується довготривалістю, складністю та багатоетапністю цього процесу. Серед основних етапів реалізації аграрної політики зарубіжних країн на міжнародному ринку виділили такі: забезпечення населення найнеобхіднішими продуктами, в т. ч. завдяки імпорту; боротьба із перевиробництвом сільгосппродукції через стимулювання експортної діяльності й протекціоністських заходів щодо дешевого імпорту; фінансування розвитку сільських територій, посилення захисту довілля та безпеки аграрної продукції. Саме побудова аграрної політики формує подальші дії підприємств агробізнесу у міжнародній торгівлі. Тому використання досвіду зарубіжних країн може позитивно вплинути на швидке формування власної ефективної аграрної політики та розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

10. Взаєморозрахункові відносини між підприємствами агробізнесу, підкріплені багатосторонніми договорами горизонтального та вертикального спрямування, надають малим суб'єктам господарювання впевненості в конкурентній боротьбі, поліпшують фінансові можливості для забезпечення виходу на зовнішній ринок та здійснення стабільної зовнішньоекономічної діяльності. Утворення складної структури агробізнесу, що підтверджуватиме свою ринкову капіталізацію, підвищує її шанси на залучення інвестицій, сприяє збільшенню кількості майбутніх партнерів-контрагентів.

11. Запропоновано схему взаємодії органів влади та підприємств агробізнесу у формуванні політики зовнішньоекономічної діяльності, яка передбачає обопільний зворотний зв'язок між ними у процесі реалізації на практиці правил ведення міжнародної торгівлі та контроль за їхнім дотриманням тощо, та, в разі необхідності, спільне напрацювання пропозицій для вдосконалення існуючих чи формування нових законодавчих основ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України

1. Цюлковська С. І. Зарубіжний досвід регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 9-1, ч. 3. С. 108-111.

2. Цюлковська С. І. Особливості лібералізації аграрного ринку. *Вісник Хмельницького університету*. 2015. №1. С. 205-208.

3. Цюлковська С. І. Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. *Аграрна економіка*. 2017. Т. 10, № 3-4. С. 148-157.

4. Цюлковська С. І. Функції менеджменту та бюджетування у зовнішньоекономічній діяльності підприємств агробізнесу. *Бізнес Інформ*. 2018. №10. С. 69-74.

5. Ціолковська С. І. Взаємодія підприємств агробізнесу та органів державної влади як спосіб активізації зовнішньоекономічної діяльності. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2018. Вип. 29. С. 202-210.

Статті, опубліковані в наукових виданнях зарубіжних країн

6. Ціолковська С. І. Стратегія розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. *The Caucasus. Economic and social analysis journal*. 2018. March-May. Vol. 23, Issue 02. P. 23-28.

Публікації в матеріалах наукових конференцій

7. Ціолковська С. І. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. *Innovative economy: processes, strategies, technologies : International scientific conference*. 2017. Part 1. P. 182-184.

8. Ціолковська С. І. Бюджетування зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. *Розвиток національної економіки: теорія і практика: матеріали Міжнар. Інтернет-конференції, 3-4 квітня 2015 року*. Івано-Франківськ, 2015. Ч. 2. С. 299-300.

9. Ціолковська С. І. Проблеми менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. *Проблеми економіки, менеджменту та сільської кооперації: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. форуму, Львів, 14-16 вересня 2015 р.* Львів: Ліга-Прес, 2015. С. 393-395.

10. Ціолковська С. І. Сутність та особливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. *Теоретичні основи і практичні аспекти використання ресурсощадних технологій для підвищення ефективності агропромислового виробництва і розвитку сільських територій: матеріали Міжнар. наук.-практ. форуму, Львів, 24-26 вересня 2014 р.* Львів: Ліга-Прес, 2014. С. 455-459.

11. Ціолковська С. І. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. *Теоретичні основи і практичні аспекти використання ресурсощадних технологій для підвищення ефективності агропромислового виробництва і розвитку сільських територій: матеріали Міжнар. наук.-практ. форуму, Львів, 18-20 вересня 2013 р.* Львів: Ліга-Прес, 2013. С. 427-431.

АНОТАЦІЯ

Ціолковська С.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств агробізнесу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Львівський національний аграрний університет Міністерства освіти і науки України, Львів, 2019.

У дисертаційній роботі досліджено теоретичну суть агробізнесу та систему взаємозв'язку підприємств, які його формують, особливо зовнішньоекономічний напрям їхньої діяльності. Розглянуто основні напрями зовнішньоекономічної політики у сфері аграрного виробництва, вплив процесів лібералізації та протекціонізму на їхнє формування.

Проведено дослідження зовнішньоекономічної торгівлі агропродовольчими товарами підприємствами Волинської області. Представлено оцінку організаційно-економічної діяльності підприємств агробізнесу, в тому числі їхньої зовнішньо-

економічної діяльності. Висвітлено особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу.

Наведено пропозиції щодо планування та бюджетування зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. Обґрунтовано заходи з активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу. Опрацьовано питання формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу.

Ключові слова: агробізнес, підприємства агробізнесу, сільськогосподарські підприємства, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародний ринок, міжнародна торгівля, лібералізація, протекціонізм, експорт, імпорт, бюджетування.

АННОТАЦІЯ

Циолковская С.И. Внешнеэкономическая деятельность предприятий агробизнеса. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Львовский национальный аграрный университет Министерства образования и науки Украины, Львов, 2019.

Рассмотрено понятие агробизнеса, который представляет собой систему связей предприятий потребительской цепи сельскохозяйственной продукции, а именно: непосредственных производителей сельскохозяйственной продукции; поставщиков горюче-смазочных материалов, селекционного материала; производителей сельскохозяйственной техники; подрядных организаций (строительные, перевозочно-логистические, ремонтные, охранные, по услугам в сфере питания и другие предприятия); перерабатывающих предприятий; агротрейдеров; предприятий, которые реализуют продукцию конечному потребителю; посредников различных уровней и тому подобное. В то же время агробизнес относим к следующим уровням функционирования: локальный, региональный, национальный, международный. Такое разделение касается расширения действия агробизнеса в территориальном смысле, то есть территориального охвата участников последовательного звена взаимосвязей агробизнеса и сферы его влияния.

Одобрено понимание того, что либерализация национального рынка является необходимостью в современной глобализационной системе, а также признаком готовности к расширенному воспроизводству экономики страны или отдельной отрасли, роста валового национального продукта и достижения положительного баланса экспортно-импортного сальдо. Протекционистские меры, с одной стороны, дают свободный доступ к рынку, а с другой – ограничивают его с помощью квотирования, лицензирования, установления технических барьеров и т. п. Такие действия для экономики Украины и для аграрного сектора крайне важны, поскольку продукция отечественных субъектов аграрного рынка по многим параметрам еще уступает продукции зарубежных производителей.

Анализ исследуемого периода деятельности агробизнеса регионального уровня показывает перспективную динамику его развития, что подтверждается ростом объемов производства продукции и ее реализации. Также увеличилось количество малых предприятий, в том числе микропредприятий в агробизнесе и связанных с

ним отраслях хозяйствования. Это свидетельствует об увеличении товарного типа производства и самопривлечении крестьян к предпринимательской деятельности.

Установлено, что расходы предприятий, ведущих внешнеэкономическую деятельность, на реализацию продукции наполовину меньше, чем у сельскохозяйственных предприятиях в целом. Поскольку не обнаружено прямой зависимости между формированием затрат на реализацию продукции и отдельными индексами (потребительских цен, среднегодового курса доллара США, объема экспорта), предполагаем, что предприятия, осуществляющие внешнеэкономическую деятельность имеют стабильные каналы сбыта, надежных иностранных партнеров и т. д., а следовательно несут меньшие расходы при реализации продукции, в том числе и транзакционные.

Описаны основные функции бюджетирования предприятий агробизнеса: прогнозирование результатов деятельности; распределение ресурсов; координация деятельности; авторизация; оценка результатов деятельности; мотивация персонала; анализ и контроль эффективности деятельности. Они по назначению взаимосвязаны с функциями менеджмента, и самым эффективным способом реализации задач бюджетирования с учетом влияния международной среды для ведения эффективной хозяйственной деятельности считаем сопоставление общих потребностей и возможностей предприятия в целом и каждого его хозяйственного подразделения.

Проведен анализ основных этапов реализации аграрной политики и деятельности предприятий агробизнеса на международном рынке, среди которых выделены такие: обеспечение населения необходимыми продуктами, в т. ч. благодаря импорту; борьба с перепроизводством сельхозпродукции путем стимулирования экспортной деятельности и протекционистских мер относительно дешевого импорта; финансирование развития сельских территорий, усиление защиты окружающей среды и безопасности аграрной продукции.

Взаиморасчетные отношения между предприятиями агробизнеса, подкрепленные многосторонними договорами горизонтального и вертикального направления, добавляют малым субъектам хозяйствования уверенности в конкурентной борьбе, а также улутшат финансовые возможности для выхода на внешний рынок и осуществления стабильной внешнеэкономической деятельности. Образование сложной структуры агробизнеса, подтверждающей свою рыночную капитализацию, увеличивает ее шансы на привлечение инвестиций и количество будущих партнеров-контрагентов.

Предложена схема взаимодействия органов власти и предприятий агробизнеса в формировании политики внешнеэкономической деятельности, в основном базирующаяся на четкой обоюдной обратной связи реализации и контроля практических правил международной торговли и т. д., выработке новых теоретических законодательных основ.

Обоснована последовательность формирования стратегии развития внешнеэкономической деятельности предприятий агробизнеса с выделением четких шагов аналитического, проектно-апробационного и имплементационного этапов, маркетингового, производственно-хозяйственного и регламентационного блоков, которая будет устойчивой к потенциальным дестабилизирующим воздействиям, иметь гибкие свойства, соответственно нарастающим вызовам и изменениям экономической

среды функционирования предприятий агробизнеса, что будет способствовать обеспечению максимального уровня эффективности ее применения на целевых аграрных рынках разных стран.

Ключевые слова: агробизнес, предприятия агробизнеса, сельскохозяйственные предприятия, внешнеэкономическая деятельность, международный рынок, международная торговля, либерализация, протекционизм, экспорт, импорт, бюджетирование.

ANNOTATION

Tsiolkovska S.I. Foreign economic activity of agribusiness enterprises. - On the rights of the manuscript.

The dissertation for the Candidate Degree in Economics (PhD) by specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (According to the Types of Economic Activities). – Lviv National Agrarian University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2019.

The dissertation studies the theoretical aspects of agrarian business and the system of relationship of the enterprises making the business, particularly foreign economic focus of their operation. The research considers principal directions of the foreign economic policy in the field of agrarian production, and impact of the process of liberalization and protectionism on the policy shaping.

The work investigates foreign trade in agricultural food products by enterprises of Volyn region, estimates organizational and economic activity of the enterprises of agrarian business, including their foreign economic activity. The thesis outlines peculiarities of the regulation of foreign economic activity of agribusiness enterprises.

The research analyzes conditions of production and sales of agricultural products and products of their processing by some agribusiness enterprises, and supplies proposals concerning planning and budgeting of foreign economic activity of agribusiness enterprises. The work also elaborates the issue of shaping of the strategy concerning development of foreign economic activity of agribusiness enterprises.

Key words: agribusiness, agribusiness enterprises, agricultural enterprises, foreign economic activity, international market, international trade, liberalization, protectionism, export, import, budgeting.